O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Ro‘yxatga olindi:
№ 60230100-2.01
2021-yil “__”_____

“TASDIQLAYMAN”
SamDU rektori:
_____ R.I.Xalmuradov
2021-yil “__”_____

TALAFFUZ VA IMLO ASOSLARI
FAN DASTURI

Bilim sohasi:	200000 – Gumanitar fanlar
Ta’lim sohasi:	230000 – Tillar
Ta’lim yo‘nalishi:	60230100 – Filologiya va tillarni o‘qitish: o‘zbek tili

Fan/modul kodi	O‘quv yili	Semestr	ECTS – Kreditlar
TVIAT4005	2022-2023	3	5
Fan/modul turi	**Ta’lim tili**		**Haftadagi dars soatlari**
Tanlov	O‘zbek		4

	Fan nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)	Mustaqil ta’lim (soat)	Jami o‘quv yuklamasi (soat)
1.	Talaffuz va imlo asoslari	75	75	150

2. **I. Fanning mazmuni**

Fanni o‘qitishdan maqsad - bo‘lajak noshir-mutaxassislarga adabiy til va imlo qoidalariga mos, to‘g‘ri yozish, talaffuz qilish tartiblarini o‘rgatish, matnni tahrir va tahlil qilish, tinish belgilarini o‘z o‘rnida, to‘g‘ri, samarali qo‘llay olish imkoniyatlarini ko‘rsatish va shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifasi - bo‘lajak noshir-mutaxassislarga o‘zbek tilining asosiy imlo qoidalarini o‘rgatish, matn va talaffuz ustida ishlash, matnda hamda muloqot jarayonida imloviy, ishoraviy, uslubiy xatolarga yo‘l qo‘ymaslik, ularning adabiy talaffuz va imlo bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarini yanada rivojlantirish.

II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. “Talaffuz va imlo asoslari” fanining maqsad va vazifalari.

Fanning maqsadi, vazifasi, boshqa fanlar bilan aloqasi. Davlat tili va yangi alifbo to‘g‘risidagi qonunlar ijrosi.

2-mavzu. Fonetika. Talaffuz va urg‘u.

Fonetika va uning turlari. Talaffuz me’yorlari, urg‘u va uning turlari.

3-mavzu. O‘zbek tilining orfoepik qoidalari .

Orfoepiya haqida ma’lumot, orfoepik me’yor tushunchasi, orfoepik qoidalar.

4-mavzu. O‘zlashma so‘zlar talaffuzi. Talaffuzning imloga ta’siri.

O‘zlashgan qatlam. O‘zlashma so‘zlar imlosi va talaffuzi. Talaffuz va imlo.

5-mavzu. Grafika. O‘zbek yozuvlari tarixi.

Grafika haqida ma’lumot. Yozuv haqida ma’lumot, yozuv turlari va tarixi.

6-mavzu. Kirill va lotin yozuvi asosidagi o‘zbek alifbolari.

Kirill alifbosiga asoslangan o‘zbek alifbosi, lotin yozuviga asoslangan yangi o‘zbek alifbosi va unga o‘tish sabablari. Kirill va lotin yozuvi asosidagi o‘zbek alifbolarining farqlari.

7-mavzu. Orfografiya. Imlo tamoyillari.

Orfografiya haqida umumiy ma’lumot. Imlo jarayonida orfografik qoidalarga amal qilish. Orfografik tamoyillar, ularning o‘ziga xosliklari.

8-mavzu. Fonetik, morfologik, shakliy yozuv tamoyillari.

Fonetik me’yor va uning o‘ziga xosliklari, morfologik me’yor va uning o‘ziga xosliklari, shakliy yozuv va uning o‘ziga xosliklari.

9-mavzu. O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari.

Yangi mlo qoidalarining qabul qilinishi va uning bo‘lim va boblari mazmuni bilan tanishish.

10-mavzu. Ayrim unlilar va undoshlar imlosi.
O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalariga muvofiq unlilar imlosi, O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalariga muvofiq undoshlar imlosi.
11-mavzu. Qo‘shib, ajratib va chiziqcha bilan yozish.
O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalariga muvofiq qo‘shib yozish imlosi, o‘zbek tilining asosiy imlo qoidalariga muvofiq ajratib yozish imlosi, o‘zbek tilining asosiy imlo qoidalariga muvofiq chiziqcha bilan yozish imlosi.
12-mavzu. Bo‘g‘in ko‘chirish va bosh harflar imlosi.
O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalariga muvofiq chiziqcha bilan yozish imlosi. Bog`in, uning turlari va bo`g`in ko`chirishdagi har xilliklar. O`zbek tilida bog`in haqida umumiy ma’lumot. Bo`g`inning turlari. Bo`g`in ko`chirish muammolari ustida ishlash.
13-mavzu. Imlo va talaffuz qoidalariga amal qilmaslik yoki zid holatlar.
Imlo va talaffuz jarayonida e’tibor berilmaydigan yoki qoidaga zid bo‘lgan holatlarga yo‘l qo‘yish, ularni bartaraf etish masalalari.
14-mavzu. Punktuatsiya. Tinish belgilari va ularning qo‘llanishi.
Punktuatsiya haqida umumiy ma’lumot.Tinish belgilari turlari, xususiyatlari. Imlo va talaffuz jarayaonida punktuatsion me’yorlarning buzilish sabablari va uni bartaraf etisg yo‘llari.
15-mavzu. Matn tahlili va tahriri. Hujjatlar ustida ishlash.
Tahlil va tahrir masalasi, Rasmiy uslubga doir hujjatlar imlosida e’tibor berilishi zarur bo‘lgan qoidalar.
16-mavzu. Husnixatga o‘rgatishning shakllanish tarixi. Hattotlik san'ati.
Bosma va yozma harflarning o‘ziga xos xususiyatlari. Hozirgi yozuv shrifti (yozma shakli)ga tavsif. Hattotlik san’ati qanday ehtiyojlar tufayli yuzaga kelgan. Hattotlar va hattotlik maktablari faoliyat haqida.
17-mavzu. Og‘zaki va yozma nutq munosabati masalasi.
Og‘zaki nutq va uning o‘ziga xos xususiyatlari. Yozma nutqning og‘zaki nutqdan farqlari. Og‘zaki va yozma nutq munosabatida badiiy asarlarning o`rni. Tinish belgilari va yozuv munosabati.
18-mavzu. Talaffuz jarayonida shevaga xos so‘zlarning ahamiyati, qo‘llanish doirasi.
Shevaga xos so‘zlar, talaffuz jarayonida dialektlardan foydalanishning ahamiyati.
19-mavzu. Aholi nutq madaniyatini o‘stirishning ahamiyati va o‘ziga xos xususiyatlari.
20-30-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining rivojlanish konsepsiyasida aholi nutq madaniyatini o‘stirishga qaratilgan chora-tadbirlar, aholi muloqot madaniyatini o‘stirish omillari.
20-mavzu. Aholi savodxonligini oshirish omillari.
Aholi orasida imlo qoidalarini to‘g‘ri qo‘llash darajasini oshirish va bu borada amalga oshirish mumkin bo‘lgan chora-tadbirlar.

III. Amaliy (yoki seminar yoki laboratoriya) mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. "Talaffuz va imlo asoslari" fanining mazmun-mohiyati bilan tanisib chiqish, uning qanday fan sohalari bilan aloqadorligini aniqlash.
2. Fonetik birliklar va ularning matnda aks etishi ustida ishlash. Yozma matnlarda fonetik o'zgarishga uchragan so'zlar imlosi ustida ishlash.
3. Orfoepik qoidalar bilan tanishb chiqish va ularning yozma matnlarda aks etishini kuzatish.
4. Yozma matnlarda o'zlashma so'zlarning qo'llanilish me'yori buzilgan holarlarni aniqlash va ushbu qoidalarni o'rganish.
5. O'zbek yozuvlari tarixini o'rganish, yozuv turlari bilan tanishish.
6. Kirill va lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbolari bilan tanishib chiqish, ulardagi o'zgarishlar haqida muzokara o'tkazish.
7. Yozuv tamoyillarini o'rganish, yozma matnlarda yozuv tamoyillariga amal qilmaslik holatlari va oqibatlarini aniqlash.
8. Imlo qoidalariga amal qilmaslik yoki zid holatlarni aniqlash va tahlil qilish.
9. O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari.
10. Unli va undosh tovushlar imlosiga oid qoidalarni yozma matnda qo'llash.
11. Qo'shib, ajratib, chiziqcha bilan yozish imlosiga oid qoidalarni yozma matnda qo'llash.
12. Bo'g'in ko'chirishga oid qoidalarni matn tahriri jarayonida qo'llash.
13. Bosh harflar imlosi qoidalarini o'rganish va imlo jarayiniga tadbiq etish.
14. Imlo jarayonida punktuatsion qoidalarga amal qilish masalasi.
15. Hujjatchilikda imlo jarayonida yo'l qo'yiladigan kamchiliklar ustida ishlash.
16. Aholi nutq madaniyatini o'stirishning ahamiyati va o'ziga xos xususiyatlari.
17. Aholi savodxonligini oshirish omillari.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. "Talaffuz va imlo asoslari" fanining maqsad va vazifalari.
2. Davlat tili va yangi alifbo to'g'risidagi qonunlar ijrosi.
3. Fonetika. Talaffuz va urg'u.
4. O'zbek adabiy tilida uchraydigan orfoepik hodisalar va ularning turlari haqida ma'lumot berish.
5. O'zbek tilining orfoepik qoidalari.
6. O'zlashma so'zlar talaffuzi.Talaffuzning imloga ta'siri.
7. Grafika. O'zbek yozuvlari tarixi.
8. O'zbek yozuvi tarixi haqida ma'lumot to'plash, o'zbek xalqi tarixi davomida murojaat qilgan yozuvlari (arab, lotin, kirill) haqida.
9. Kirill va lotin yozuvi asosidagi o'zbek alifbolari.
10. Orfografiya. Imlo tamoyillari.
11. Orfografiya haqida ma'lumot.
12. Orfografiyaning o'zbek adabiy tilida tutgan o'rni.
13. Morfologik yozuv tamoyili.

	14. Fonetik yozuv tamoyillari. 15. Shakliy yozuv tamoyili. 16. O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari. 17. Ayrim unlilar imlosi. 18. Ayrim undoshlar imlosi. 19. Qo'shib yozish imlosi. 20. Ajratib yozish imlosi. 21. Chiziqcha bilan yozish imlosi. 22. Bo'g'in ko'chirish imlosi. 23. Bosh harflar imlosi. 24. Imlo qoidalariga amal qilmaslik yoki zid holatlar. 25. Punktuatsiya. Tinish belgilari va ularning qo'llanishi. 26. Punktuatsiya-tinish belgilarining asosiy qoidalari.Tinish belgilarining gap oxirida, gap ichida kelishi va ularning ahamiyati 27. Matn tahlili va tahriri. Hujjatlar ustida ishlash. 28. Unli tovushlar, ularning lug'at va matnda namoyon bo'lish shakllari. 29. Undosh tovushlar, ularning lug'at va matnda namoyon bo'lish shakllari. 30. O'zbek va rus tillarida urg'u. 31. "Lotin alifbosiga asoslangan yangi o'zbek yozuvi to'g'risida"gi Qonuni va shu alifboning milliy o'zbek tili talaffuziga mosligi. 32. Imlo qoidalari va tinish belgilari masalasi. 33. Adabiy til va shevalarning o'zaro munosabati. 34. Imlo bilan bog'liq fonetik o'zgarishlar.
3.	**V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)** Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • *Imlo muammolari haqida tasavvur va bilimga ega bo'lishi;* • *Imlo muammolarini aniqlash ko'nikmalariga ega bo'lishi;* • *Imlo muammolarini aniqlash malakasiga ega bo'lishi kerak.*
4.	**VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • bliss savol-javoblar; • munozaralar olib borish; • o`z-o`zini nazorat qilish.
5.	**VII. Kreditni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish
6.	**Asosiy adabiyotlar:** 1. Abduazizov A. O'zbek tili fonologiyasi va morfonologiyasi. –T.: "O'qituvchi", 1992. 2. Сайфуллаева Р.Р., Менглиев Б.Р., Боқиева Г.Ҳ., Қурбонова М.М.,

Юнусова З.К., Абузалова М.Қ. Ҳозирги ўзбек адабий тили. Ўқув қўлланма. – Тошкент, 2006. – 391 б.

3. Jamolxonov H.A. Grafika va orfografiya. Ma'ruzalar matni. –T: Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi, 1999.

4. Jamolxonov H.A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. O'quv qo'llanmasi. 1-qism. – T.: Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi, 2004.

5. Mahmudov A. Unlilar. – T., O'zFA "Kibernetika" ilmiy ishlab chiqarish birlashmasi, 1993.

6. Абдумажидов Ғ. "Ўзбекистон Республикасининг Давлат тили ҳақида"ги Қонунига шарҳлар. – Т.: Адолат, 1999.

7. Аминов М., Мадвалиев А., Маҳкамов Н., Махмудов Н. Иш юритиш. Амалий қўлланма. – Т.: ЎзМЭ, 2000.

8. Турсунова3. Матнняратиштехнологияси. - Т.: Фан, 2008.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси" тўғрисидаги Фармони ("Халқ сўзи", 2017 йил, 8 феваль).

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори "Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари" тўғрисида ("Халқ сўзи" 2017 йил, 21 апрель)

3. Qilichov E. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Ma'ruza matnlari. To'ldirilgan 2-nashri. – Buxoro: "Buxoro universiteti", 2001.

4. O'zbek tilining imlo lug'ati. – T.: "FAN", 1976.

5. O'zbek tilining kirill va lotin alifbolaridagi imlo lug'ati. – T.: "Sharq", 1999.

6. Hojiyev Azim. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. – T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2002.

7. Nurmonov A.N. O'zbek tili fonologiyasi va morfonologiyasi. – T .: "O'qituvchi", 2005.

8. Rahmatullayev Sh.U. O'zbek tilining yangi alifbosi va imlosi. – T.: "Universitet", 2002.

9. Jamolxonov H.A. Fonetika, fonologiya va orfoepiya. Ma'ruzalar matni. – T.: Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi, 1999.

10. Mirtojiyev M.M. O'zbek tili fonetikasi. –T.: "Universitet", 1998. 2013

11. Tursunov U.M., Muxtorov J., Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Qayta ishlangan, to'ldirilgan 3- nashri. – T.: "O'zbekiston", 1992.

12. To'ychiboyev B. O'zbek tili tarixiy fonetikasi. –T.: "O'qituvchi", 1990.

13. O'zbek orfografiyasining asosiy qoidalari. –T.: "FAN", 1956.

14. O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari. –T.: "O'qituvchi", 1995.

15. Shoabdurahmonov Sh., Asqarova M., Hojiyev A., Rasulov I., Doniyorov X. Hozirgi o'zbek adabiy tili. I qism. "O'qituvchi", T.: 1980.

16. Boltayev M. Lotin yozuviga asoslangan yangi o'zbek alifbosi va imlosi. – T.: O'qituvchi, 2003.

	17. Boltayev M. Lotin yozuviga asoslangan yangi o'zbek alifbosi va imlosi. – T.: 2006. Internetdagi manzili: www.samdu.uz/files/web/index.htm **Axborotmanbalari:** www.ziyonet.uzwww.a.navoiy.uzwww.ilm.uzwww.samdu.uz www.literature.uzwww.genhis\philol.ru. http://en.wikipedia.org/wiki/Structuralism. http://www.brocku.ca/english/courses/4F70/struct.html
7.	Fan dasturi Samarqand davlat universiteti O'quv-uslubiy kengashining 2021-yil __ - _____ dagi ____-son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	**Fan/modul uchun mas'ullar**: **Mirzayev I.K.** – SamDU o'zbek tili va adabiyot professori, f.f.d. **Boltayev M.** – SamDU o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti. **Ruzmanova R.** – SamDU o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti, f.f.n. **Mavlonov A.** - SamDU o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi.
9.	**Taqrizchilar:** **Muhiddinova B.**- SamDU o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti, f.f.n. **Turniyozov B.** – SamDCHTI dotsenti, f.f.n.

Kafedra mudiri: **prof. Mirzayev I.K.**

Mazkur modul filologiya fakulteti kengashining 2021-yil _____dagi ___-sonli yig'ilishida ko'rib chiqilgan va tasdiqlangan.

Fakultet kengash raisi: **prof. Pardayev A.B.**

SamDU o'quv ishlari bo'yicha prorektor: **prof. Soleyev**